بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب معلّم

(راهنمای تدریس)

تفکّر و پژوهش

ششم دبستان

۱۳۹۱

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف : **دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری**

نام کتاب : **کتاب معلّم تفکّر و پژوهش ششم دبستان ـ ۷۴/۴**

مؤلّفان : **میترا دانشور، احمد غلامحسینی، محبوبه اسپیدکار، علی‌اکبر روشندل، طیبه حمزه‌بیگی و مهدخت صفاری نظری**

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع : **ادارهٔ کلّ چاپ و توزیع کتاب‌های درسی**

مدیر امور فنی و چاپ : **سیّداحمد حسینی**

صفحه‌آرا : **مریم نصرتی**

حروفچین : **سیّده‌فاطمه محسنی**

مصحح : **فاطمه گیتی‌جبین، زهرا رشیدی‌مقدم**

امور آماده‌سازی خبر : **فاطمه پزشکی**

امور فنی رایانه‌ای : **حمید ثابت‌کلاچاهی، فاطمه رئیسیان‌فیروزآباد**

ناشر : **ادارهٔ کلّ چاپ و توزیع کتاب‌های درسی**

تهران : خیابان ایرانشهر شمالی ـ ساختمان شمارهٔ ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن : ۹ـ ۸۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی : ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹،

وب سایت : www. chap. sch. ir

چاپخانه : **شرکت افست «سهامی عام» (www.Offset.ir)**

سال انتشار و نوبت چاپ : **چاپ اوّل ۱۳۹۱**

حقّ چاپ محفوظ است.

شابک ۲-۲۰۶۴-۰۵-۹۶۴-۹۷۸ ISBN 978-964-05-2064-2

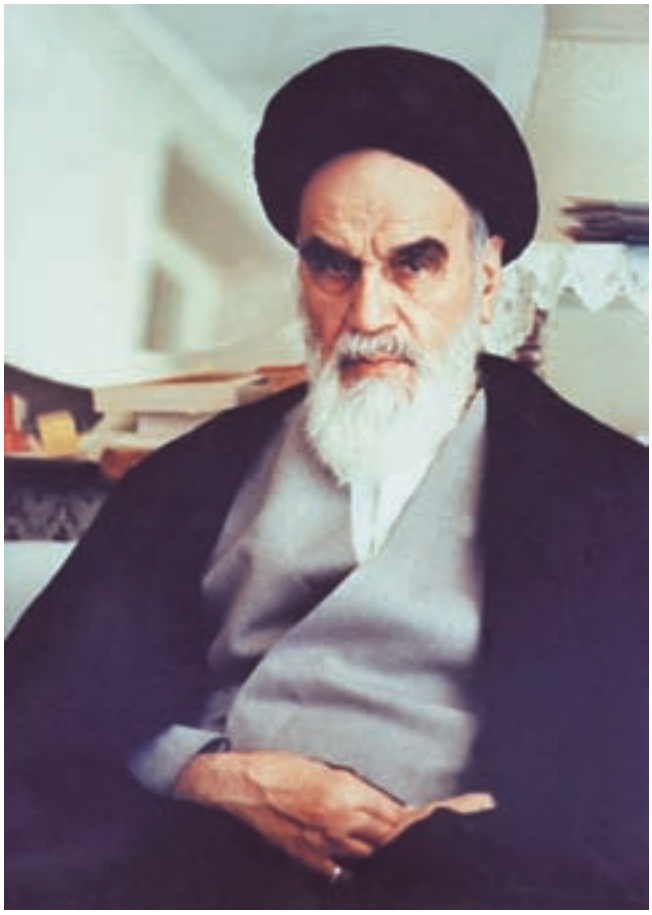

یکی از صفات امام‌خمینی این بود که تفکّرشان بر تتبعشان غلبه داشت. یعنی تفکّر و اندیشیدن ایشان بیش از تتبع و جست‌وجو کردنشان در کتاب‌ها بود، به‌طور مثال وقتی درس مکاسب را می‌گفتند، من تعدادی کتاب به خدمتشان بردم و عرض کردم، اینها را هم ملاحظه بفرمایید، فرمودند :

همه را ببرید، من باید خودم فکر کنم، کسی که این همه را نگاه کند، برای فکرش مجالی نمی‌ماند.

فهرست مطالب

نامه‌ای به همکار

فصل اوّل : کلیّات ۱

پیشگفتار ۱

۱ـ۱ـ ضرورت و اهمّیت پرورش تفکّر و تعقّل ۲

۲ـ۱ـ جایگاه تفکّر و تعقّل در برنامهٔ درسی ملّی جمهوری اسلامی ایران ۳

فصل دوم : آشنایی با برنامهٔ درسی تفکّر و پژوهش ۷

۱ـ۲ـ شناخت، تفکّر، تعقّل و حکمت ۷

۲ـ۲ـ رویکردهای برنامهٔ درسی ۹

۳ـ۲ـ اهداف برنامهٔ درسی ۱۰

۴ـ۲ـ انتظارات عملکردی ۱۱

جدول رابطهٔ اهداف و انتظارات عملکردی ۱۴

۵ـ۲ـ اصول حاکم بر برنامهٔ درسی ۱۵

۱ـ۵ـ۲ـ اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا ۱۵

۲ـ۵ـ۲ـ اصول حاکم بر روش‌های یاددهی ـ یادگیری ۱۶

۳ـ۵ـ۲ـ اصول حاکم بر روش‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی ۱۶

۶ـ۲ـ مضامین برنامهٔ تفکّر و پژوهش پایهٔ ششم ۱۷

۷ـ۲ـ نقش‌ها (معلّم، یادگیرنده، خانواده، مدیر) ۱۸
۸ـ۲ـ منابع (محیط، مواد و رسانه‌های آموزشی) ۱۸
۹ـ۲ـ شیوهٔ ارزشیابی پیشرفت تحصیلی ۲۰
۱۰ـ۲ـ برنامهٔ آموزشی ۲۸
۱۱ـ۲ـ ارتباط برنامهٔ درسی تفکّر و پژوهش و سایر دروس پایه ۲۸
۱۲ـ۲ـ اجرای برنامهٔ درسی تفکّر و پژوهش در کلاس‌های چند پایه ۲۹

فصل سوم : صلاحیت‌های معلّمان برای اجرای برنامهٔ درسی تفکّر و پژوهش ۳۰
۱ـ۳ـ شناخت مخاطب ۳۰
۱ـ۱ـ۳ـ انسان و تفکّر ۳۰
۲ـ۱ـ۳ـ رشد شناختی ۳۱
۳ـ۱ـ۳ـ تفکّر و زبان ۳۲
۲ـ۳ـ کاربرد روش‌های یاددهی ــ یادگیری ۳۳
آموزش یادگیرنده محور ۳۳
۱ـ۲ـ۳ـ آموزش به کمک بحث گروهی ۳۴
۲ـ۲ـ۳ـ آموزش برای یادگیری اکتشافی ۳۵
۳ـ۲ـ۳ـ آموزش به کمک یادگیری مشارکتی ۳۶
۳ـ۳ـ مدیریت فرایند یادگیری ۳۷
۱ـ۳ـ۳ـ صبر و تحمّل معلّم ۳۷
۲ـ۳ـ۳ـ پرسشگری معلّم ۳۸
۳ـ۳ـ۳ـ هدایت مباحثات ۴۰
۴ـ۳ـ۳ـ قصّه‌گویی و داستان‌خوانی ۴۲
۴ـ۳ـ انتخاب مواد و رسانه‌های آموزشی ۴۳
۱ـ۴ـ۳ـ معیارهای انتخاب داستان برای برنامهٔ درسی تفکّر و پژوهش ۴۴
۲ـ۴ـ۳ـ معیارهای انتخاب فیلم برای برنامهٔ درسی تفکّر و پژوهش ۴۴
۵ـ۳ـ طرّاحی فعّالیّت (بخش غیرتجویزی یا اختیاری) ۴۵

۱ـ۵ـ۳ـ اصول طرّاحی فعّالیّت ۴۶
۲ـ۵ـ۳ـ چهارچوب طرح فعّالیّت ۴۷
۳ـ۵ـ۳ـ سازماندهی فعّالیّت‌های یک جلسه ۴۹

فصل چهارم : روش آموزش جلسه به جلسه ۵۰
مقدمه ۵۰
جدول توصیفی فعّالیّت‌های یادگیری برنامهٔ درسی تفکّر و پژوهش در یک نگاه ۵۱
۱ـ۴ـ فعّالیّت‌های تجویزی (الزامی) ۵۵
واژه‌های تصادفی ۵۵
دیدنی‌های سرزمین من ۵۸
نارنجی‌پوش امانتدار ۶۰
یک اتّفاق عجیب ۶۳
خرسی که می‌خواست خرس باقی بماند. ۶۶
بوی خوش مدینه ۷۱
مردم پسندها ۷۳
مارگیر و اژدها! ۷۶
شکلی دیگر! ۷۹
زیر ذرّه‌بین ۸۳
آقکند ۸۶
پایتخت کشور من ۸۹
لی‌لی‌حوضک ۹۱
شگفتی‌ها ۹۳
من و پرسش‌هایم! ۹۵
دانهٔ نی ۹۸
ماه بود و روباه! ۱۰۱
میمون‌های گرانبها ۱۰۴

۲ـ۴ـ فعّالیّت‌های نیمه‌تجویزی ۱۰۸
هر کاری.....! ۱۰۸
برنامهٔ کودک و نوجوان ۱۱۱
از کجا بدانم؟ ۱۱۳
چرخ ریسک ۱۱۵
رضا ۱۱۷
درخت بخشنده ۱۲۰
پرواز کن! پرواز! ۱۲۳
ما کجا هستیم؟ ۱۲۸
آخر خط ۱۳۱
من عاقبت از این پل خواهم گذشت. ۱۳۳
مَم‌مَم شو ۱۳۵
کیمیاگر ۱۳۸

منابع و مراجع ۱۴۰

نامه‌ای به همکار

به نام خدا

همکار عزیز سلام

برای پنج دقیقه، ذهن خود را برای یک پرواز خیالی آزاد بگذارید. تا آنجا که ممکن است، ساختارها و هدف‌های سیستم آموزش و پرورش فعلی‌مان را فراموش کنید. اجازه دهید که به «آموزش و پرورش» ازچشم‌اندازی دیگر بنگریم. در تصوّر شما «آموزش و پرورش چطور به نظر می‌رسید اگر بر مبنای رویکرد شکوفایی فطرت توحیدی بنا شده بود؟ هدف آن، تولید شاگردان باهوش، تغذیهٔ بازار کار، یا داشتن مدارک خوب نبود، بلکه کمک به کودکان بود برای این که اهل تعقّل و ایمان شوند.»

اگر اهل «تعقّل و ایمان» شدن، هدف اصلی آموزش و پرورش بود، آیا هنوز یک برنامهٔ درسی و آموزش موضوع محور به شکل موجود داشتیم؟ آیا امتحانات وجود داشتند؟ و اگر چنین بود، آنها چگونه بودند؟ و...

حال به پرورش تفکّر و تعقّل فکر کنید!

چه تصویری پیش خود مجسّم می‌کنید؟ آیا کلاس‌هایی را مجسّم می‌کنید که روی نظریات فلسفی کار می‌کنند؟ یا دانش‌آموزان در حال گوش دادن به یک سخنرانی در مورد فلسفه، فلاسفه و تعقّل هستند؟ یا دانش‌آموزان در حال انجام فعّالیّت‌های هنری هستند؟ چنین تصوّری در مورد درس «تفکّر و پژوهش» بسیار دور از واقعیت است. به فطرت کودک آدمی فکر کنید! دانش‌آموزان قبل از آمدن به مدرسه دارای «چراهای» بی‌انتها هستند. کودکان فلسفی به دنیا می‌آیند. آنها در سال‌های پیش از دبستان رویکرد کنجکاوانه‌ای به محیط اطراف و جهانی که در آن زندگی می‌کنند، دارند. چه اتّفاقی می‌افتد که دانش‌آموزان با ورود به مدرسه به تدریج روحیهٔ کنجکاوی و پرسشگری خود را از دست می‌دهند و پرسش‌های آنها اغلب از نوع دانش در حوزه علوم تجربی، و روش‌های پاسخگویی به سؤالات نیز از نوع روش‌های مطالعه در علوم تجربی می‌شود؟ پاسخگویی به این سؤالات و چگونگی بازگشت به فطرت کودکان هدف اصلی تدوین این کتاب است.

گروه مؤلّفان